

Заячківська О. В. [1; ORCID ID: 0000-0002-8792-9204],

к.е.н., доцент

Хібеба Б. М. [1; ORCID ID: 0000-0001-8489-1696],

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ЗОВНІШНІЙ БОРГ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ

У статті розглянуто зовнішній борг України як основний елемент зростання державного боргу. Проаналізовано динаміку зміни значень валового зовнішнього боргу, зовнішнього державного боргу та зовнішнього гарантованого державою боргу як частини структури заборгованості держави. Визначено стратегічні цілі управління державним боргом.

Ключові слова: зовнішній борг України; боргове навантаження; стратегія управління державним боргом.

Постановка проблеми. За сучасних умов, коли спостерігається період нестабільної економічної ситуації, особливо актуальним є питання моніторингу загального обсягу державного боргу України. Дані обставини зумовлюють необхідність пильного спостереження за динамікою складових державного боргу та оптимізації його структури.

Упродовж останніх декількох років спостерігається стрімка тенденція до зростання державного зовнішнього боргу України, що створює передумови для формування серйозних боргових загроз для національної економіки. Поглиблення фіскальної нестабільності та зростання боргового навантаження актуалізують необхідність дослідження динаміки та структури зовнішнього боргу України в цілому.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що дослідженню аспектів боргового навантаження присвячена чимала кількість літератури. Питання зміни та динаміки зовнішнього боргу України викликає інтерес як серед науковців, так і серед широких верств населення. Зокрема, у даній статті використано напрацювання наступних авторів: Вдовічен А., Зикова С. І., Лютий І. О., Меренкова Л. О. Всі дані щодо показників зовнішнього боргу України протягом 2016–2020 рр., а також його значення на початку 2021 року взято з офіційного сайту

Міністерства фінансів України. Постійна динаміка зміни показників зумовлює необхідність поглиблення наукових напрацювань у сфері дослідження зовнішнього боргу України, що обґрунтовує актуальність даної статті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми полягає у дослідженні основних тенденцій зміни динаміки та структури зовнішнього боргу України, встановленні стратегічних напрямів удосконалення боргової політики держави.

Виклад основного матеріалу. Однією з характерних особливостей сучасних національних економік є наявність державного боргу, який є невід'ємною частиною фінансової системи країни та здійснює суттєвий вплив на її функціонування. Державні запозичення не завдають шкоди економіці, якщо оптимально використовувати можливості, надані боргом. Змога вдаватися до фінансових запозичень рятує окремі держави від проблем, пов'язаних із оголошенням дефолту, гіперінфляційними й девальваційними процесами.

Існування в економіці державного боргу, недостатній обсяг фінансових ресурсів суб'єктів господарської діяльності та держави призводить до необхідності пошуку додаткових джерел фінансування як всередині країни, та і за її межами.

Власне державний борг виникає внаслідок фінансових запозичень держави, договорів і угод про надання кредитів та позик, пролонгації та реструктуризації боргових зобов'язань минулих років. Згідно Бюджетного кодексу України, державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державних запозичень [1].

В Україні бюджет історично з року в рік зводиться з дефіцитом, для компенсації розриву між доходами і витратами використовуються в основному внутрішні та зовнішні запозичення. Це основна причина зростання державного боргу в номінальному виразі протягом уже багатьох років [6, С. 384].

Станом на кінець січня 2021-го року сукупний державний та гарантований державою борг України в еквіваленті в національній валюті склав 2 558,22 млрд грн (90,74 млрд дол. США в еквіваленті в іноземній валюті). Порівняно з попереднім місяцем державний та гарантований державою борг України збільшився у гривневому еквіваленті на 6,34 млрд грн та у доларовому еквіваленті на 0,49 млрд дол. США [3].

Існування в економіці державного боргу є зрозумілим фактором. Адже держава намагається використати свої ресурси з найбільшою ефективністю та допускає дефіцит бюджету, і щоб його покрити залучає додаткові кошти на внутрішньому або зовнішньому фінансових ринках. Тому залежно від суб'єктів кредитних відносин державний борг класифікують на зовнішній та внутрішній.

Державний зовнішній борг є частиною валового зовнішнього боргу країни. Валовий зовнішній борг станом на певну дату являє собою загальний обсяг заборгованості за всіма існуючими зобов'язаннями, що мають бути сплачені боржниками, та які є зобов'язаннями резидентів економіки країни перед нерезидентами. Інакше кажучи, це є загальна заборгованість країни за зовнішніми позиками та невиплаченими за ними процентами [2, С. 50].

Розглянемо динаміку валового зовнішнього боргу України в період з 2016 по 2020 рр., що наведена у табл. 1, складеній за даними Міністерства фінансів України.

Таблиця 1
Валовий зовнішній борг України з 2016 по 2020 рр. (млн дол. США)

Роки	Валовий зовнішній борг	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
на 31.12.2016	113 518,0	-5211	-4.4%
на 31.12.2017	116 578,0	3060	2.7%
на 31.12.2018	114 710,0	-1868	-1.6%
на 31.12.2019	121 739,0	7029	6.1%
на 31.12.2020	125 690,0	3951	3.2%

Станом на 31.12.2020 р. валовий зовнішній борг в Україні дорівнював 125 690 млн дол., що на 3,2% більше, ніж у 2019 році. Загалом валовий зовнішній борг України в період з 2016 по 2020 рр. має зростаючу динаміку, що є негативним явищем. Тільки у 2018 році Україні вдалося зменшити дане боргове навантаження на -1868 млн дол., що у відсотках становить -1,6%.

Отже, спостерігається динаміка до щорічного збільшення валового зовнішнього боргу України: за наявної тенденції зростання боргу виникає загроза посилення фінансової залежності країни від головних міжнародних кредиторів, зокрема від Міжнародного валютного фонду, зростають відсоткові платежі по боргах, що посилює навантаження на державний бюджет, призводить до зростання витрат бюджету та створює передумови для збільшення дефіциту.

Структура заборгованості держави складається із зовнішнього державного боргу та зовнішнього гарантованого державою боргів. Зовнішній державний борг являє собою заборгованість держави за залученими з-за кордону коштами у вигляді позик і кредитів іноземних банків та міжнародних фінансових установ, відсоткам, що сплачуються по них, а також коштами, отриманими шляхом розміщення на міжнародних ринках державних цінних паперів [4].

У сукупність зовнішніх боргових зобов'язань держави входить також гарантований державою борг, що виникає внаслідок прийнятих на себе державою гарантій за зобов'язаннями третіх осіб, або прийняті на себе державою зобов'язання третіх осіб, які є зобов'язаннями резидентів даної економіки перед нерезидентами.

Станом на 31 грудня 2020 зовнішній державний та гарантований державою борг України становив 42,7% від валового зовнішнього боргу країни. Наведемо також інформацію щодо зовнішнього державного та гарантованого державою боргу України, починаючи з 2016 року (щорічно) у табл. 2.

Таблиця 2

Зовнішній державний та гарантований державою борг України
з 2016 по 2020 рр. (млн дол. США)

Роки	Сукупний борг		Державний борг		Гарантований борг	
	сума	%	сума	%	сума	%
на 31.12.2016	45604,6	4.97	36048,3	4.71	9556,3	5.96
на 31.12.2017	48989,4	7.42	38490,1	6.77	10499,3	9.87
на 31.12.2018	50462,5	3.01	39706,6	3.16	10755,8	2.44
на 31.12.2019	48940,8	-3.02	39342,5	-0.92	9598,3	-10.76
на 31.12.2020	53720,8	9.77	44510,7	13.14	9210,1	-4.04

Станом на кінець січня 2020-го року сукупний державний та гарантований державою борг України в еквіваленті іноземної валюти склав 53 720,8 млн дол. США. Порівняно з попереднім роком, коли загальна сума державного та гарантованого державою боргу України становила 48 940,8 млн дол. США, відбулося зростання на 9,77%.

Починаючи з 2016 року державний борг, який тоді становив 36 048,3 млн дол., щороку зростав. Виключенням є 2019 рік, коли борги зменшились з 39706,6 до 39342,5 млн дол. наступного року, що у відсотках становить всього -0,92%. Щодо гарантованого державою боргу, то його показники мають зростаючу тенденцію до 2018 року. Починаючи з 2019 року, динаміка гарантованого боргу пішла на спад та її зменшення становить 1157,5 млн дол. у поточному році та 388,2 млн дол. у наступному 2020 році.

Якщо розглянути детальніше загальний зовнішній борг України в 2020 році, то найбільшу його частку становить заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку та дорівнює 23,62 млрд дол. Найбільша заборгованість держави за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій становить 12,18 млрд дол. Борг перед МБРР становить 4,86 млрд дол., Європейським Співтовариством – 3,63 млрд дол., МВФ – 2,41 млрд дол. Трохи менші суми заборгованості Україні перед ЄБРР (490 млн дол.), ЄІБ (760 млн дол.), Фонду чистих технологій (20 млн дол.).

Також Україна має борги перед іншими державами, що сукупно становлять 1,62 млрд дол.: наша країна заборгувала Канаді 150 млн дол., Німеччині – 270 млн дол., Польщі – 10 млн дол., РФ – 610 млн дол., Франції – 20 млн дол., Японії – 560 млн дол. Заборгованість за позиками, що одержані від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ становить 1,35 млрд дол. Структура боргу наступна: заборгованість перед Cargill (США) дорівнює 270 млн дол., Credit Agricole Corporate and Investment Bank (Франція) – 180 млн дол., Deutsche Bank AG London (Німеччина) – 90 млн дол. [5].

Заборгованість за позиками, що одержані від міжнародних фінансових організацій становить 7,88 млрд дол., Європейському співтовариству з атомної енергії Україна винна 110 млн дол., ЄБРР – 350 млн дол., ЄІБ – 60 млн дол., МБРР – 460 млн дол., МВФ – 6,91 млрд дол.

Заборгованість за позиками, що одержані від іноземних комерційних банків та інших іноземних фінансових установ, у цілому становить 1,37 млрд дол. Це борги перед Central Storage Safety Project Trust (США) – 150 млн дол., Deutsche Bank AG London (Німеччина) – 30 млн дол., UniCredit Bank Austria AG (Австрія) – 10 млн дол., Державним банком розвитку КНР – 20 млн дол., Експортно-імпортним банком КНР – 1,13 млрд дол., Експортно-імпортним банком Кореї – 30 млн дол., а також інша заборгованість перед МВФ – 110 млн дол. [5].

Проведений аналіз засвідчив необхідність оптимізації боргової політики щодо врегулювання проблем зовнішньої заборгованості. Відповідно до цього, Міністерством фінансів України була розроблена середньострокова стратегія управління державним боргом на 2019–2022 роки. Дана стратегія – це інструмент для оцінки поточного стану та динаміки державного боргу України та визначення цілей, завдань й заходів у середньостроковій перспективі з метою оптимізації структури державного боргу з точки зору співвідношення вартості обслуговування та ризиків при збереженні прийняттого рівня боргового навантаження.

У середньостроковій перспективі основною метою України в управлінні державним боргом є залучення необхідного фінансування

за найнижчої можливої вартості з урахуванням ризиків. У зв'язку з цим визначено 4 основні цілі управління державним боргом:

1. Збільшення частки державного боргу у національній валюті.
2. Продовження середнього строку до погашення і забезпечення рівномірного графіка погашення державного боргу.
3. Залучення довгострокового пільгового фінансування.
4. Продовження розвитку міцних взаємовідносин з інвесторами та подальше удосконалення політики управління державним боргом [9].

Вчасне виявлення фінансових ризиків та врахування факторів макроекономічного середовища сприятиме підвищенню ефективності управління зовнішнім державним боргом. Комплексне використання запропонованих напрямів удосконалення управління боргом забезпечить відповідний рівень боргової стійкості та сприятиме економічному розвитку країни.

Висновки. Останніми роками під впливом фінансово-економічної кризи в Україні спостерігається зростання державного боргу та витрат на його обслуговування, що загострює проблеми збільшення боргового навантаження на бюджет, забезпечення фінансової та боргової безпеки країни, вдосконалення управління державним боргом.

Результати дослідження дають підставу стверджувати, що стабілізація ситуації у сфері державної заборгованості та підвищення рівня боргової безпеки потребує, в першу чергу, вдосконалення боргової політики України.

Отже, завдання, яке нині стоїть перед урядом України, – забезпечити контроль за ризиками, пов'язаними з управлінням державним боргом, а також визначити заплановані види боргових інструментів, за допомогою яких планується фінансування держбюджету. Оскільки на даний момент українська економіка не може обійтися без зовнішнього кредитування, слід принаймні обмежити розміри їх надходжень.

1. Бюджетний кодекс України : Закон від 08.07.2010 № 2456-VI, із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 18.03.2021).
2. Вдовічен А. Управління державними борговими зобов'язання як фактор можливого поглиблення дисбалансів національної економіки. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*: зб. наук. праць / за ред.: М. Д. Балджи (голов. ред.). Одеса : Одеський національний економічний університет, 2018. № 11 (263). С. 44–67.
3. Державний борг в січні 2021 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/derzhavnii_borg_v_sichni_2021_roku-2737 (дата звернення: 18.03.2021).
4. Державний борг України 2021 року. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 18.03.2021).
5. Кому та скільки заборгувала Україна: динаміка зовнішнього й гарантованого державою боргів. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/04/23/infografika/finansy/komu-ta-skilky-zaborhuvala-ukrayina-dynamika-zovnishnoho-harantovanoho-derzhavoyu-borhiv>

(дата звернення: 18.03.2021). **6.** Лютий І. О., Зикова С. І. Державний борг України: динаміка та напрями управління. *Економіка: фінанси, грошовий обіг і кредит*. БІЗНЕСІНФОРМ, 2019. № 2. С. 383–389. **7.** Меренкова Л. О. Оцінка державного боргу та боргової політики у контексті забезпечення боргової безпеки України. *Глобальні та національні проблеми економіки* / Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. 2018. № 22. С. 823–328. **8.** Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.minfin.gov.ua> (дата звернення: 18.03.2021). **9.** Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2019–2022 роки URL: https://mof.gov.ua/storage/files/MTDS_2019-2022_UKR_v11062019_Final.pdf (дата звернення: 18.03.2021).

REFERENCES:

1. Biudzhetnyi kodeks Ukrainy : Zakon vid 08.07.2010 № 2456-VI, iz zminamy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (data zvernennia: 18.03.2021).
2. Vdovichen A. Upravlinnia derzhavnymy borhovymy zoboviazannia yak faktor mozhlyvoho pohlyblennia dysbalansiv natsionalnoi ekonomiky. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu* : zb. nauk. prats / za red.: M. D. Baldzhy (holov. red.). Odesa : Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet, 2018. № 11 (263). S. 44–67.
3. Derzhavnyi borh v sichni 2021 roku. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/derzhavnii_borg_v_sichni_2021_roku-2737 (data zvernennia: 18.03.2021).
4. Derzhavnyi borh Ukrainy 2021 roku. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (data zvernennia: 18.03.2021).
5. Komu ta skilky zaborhuvala Ukraina: dynamika zovnishnoho y harantovanoho derzhavoiu borhiv. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/04/23/infografika/finansy/komu-ta-skilky-zaborhuvala-ukrayina-dynamika-zovnishnoho-harantovanoho-derzhavoyu-borhiv> (data zvernennia: 18.03.2021).
6. Liutyi I. O., Zykova S. I. Derzhavnyi borh Ukrainy: dynamika ta napriamy upravlinnia. *Ekonomika: finansy, hroshovi obih i kredyt*. BIZNESINFORM, 2019. № 2. S. 383–389.
7. Merenkova L. O. Otsinka derzhavnoho borhu ta borhovoї polityky u konteksti zabezpechennia borhovoї bezpeky Ukrainy. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky* / Mykolaivskyi natsionalnyi universytet imeni V. O. Sukhomlynskooho. 2018. № 22. S. 823–328.
8. Ofitsiinyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy. URL: <https://www.minfin.gov.ua> (data zvernennia: 18.03.2021).
9. Srednostrokovaya stratehiia upravlinnia derzhavnym borhom na 2019–2022 roky URL: https://mof.gov.ua/storage/files/MTDS_2019-2022_UKR_v11062019_Final.pdf (data zvernennia: 18.03.2021).

Zaiachkivska O. V. [1; ORCID ID: 0000-0002-8792-9204],
Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,
Hibebe B. M. [1; ORCID ID: 0000-0001-8489-1696],
Applicant for higher education of the first (bachelor's) level

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

UKRAINE'S EXTERNAL DEBT AND ITS IMPACT ON THE COUNTRY'S ECONOMY

In modern conditions, when there is a period of unstable economic situation, the issue of monitoring the total public debt of Ukraine is

especially relevant. These circumstances necessitate close monitoring of the dynamics of public debt components and optimization of its structure.

Over the past few years, there has been a rapid trend of growing public external debt of Ukraine, which creates the preconditions for the formation of serious debt threats to the national economy. The deepening of fiscal instability and the growth of the debt burden highlight the need to study the dynamics and structure of Ukraine's external debt in general.

The article considers the external debt of Ukraine as the main element of public debt growth. The dynamics of changes in the values of gross external debt, external public debt and external state-guaranteed debt as part of the structure of government debt is analyzed. The strategic goals of public debt management are defined.

In recent years, under the influence of the financial and economic crisis in Ukraine, there has been an increase in public debt and its maintenance costs, which exacerbates the problems of increasing the debt burden on the budget, ensuring financial and debt security, improving public debt management.

The results of the study suggest that the stabilization of the situation in the field of public debt and increase the level of debt security requires, first of all, the improvement of Ukraine's debt policy.

Thus, the current task of the Government of Ukraine is to ensure control over the risks associated with public debt management, as well as to determine the planned types of debt instruments through which the state budget is planned to be financed. As the Ukrainian economy cannot do without external lending at the moment, it is necessary to at least limit the amount of their income.

Keywords: Ukraine's external debt; debt burden; public debt management strategy.

Заячківська О. В. [1; ORCID ID: 0000-0002-8792-9204],

к.э.н., доцент,

Хибєба Б. Н. [1; ORCID ID: 0000-0001-8489-1696],

соискатель высшего образования первого (бакалаврского) уровня

¹Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно

ВНЕШНИЙ ДОЛГ УКРАИНЫ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ЭКОНОМИКУ СТРАНЫ

В современных условиях, когда наблюдается период нестабильной экономической ситуации, особенно актуальным является вопрос мониторинга общего объема государственного долга Украины. Данные обстоятельства обуславливают необходимость пристального наблюдения за динамикой составляющих государственного долга и оптимизации его структуры.

На протяжении последних нескольких лет наблюдается стремительная тенденция к росту государственного внешнего долга Украины, что создает предпосылки для формирования серьезных долговых угроз для национальной экономики. Углубление фискальной нестабильности и роста долговой нагрузки актуализируют необходимость исследования динамики и структуры внешнего долга Украины в целом.

В статье рассмотрены внешний долг Украины как основной элемент роста государственного долга. Проанализирована динамика изменения значений валового внешнего долга, внешнего государственного долга и внешнего гарантированного государством долга, как части структуры задолженности государства. Определены стратегические цели управления государственным долгом.

В последние годы под влиянием финансово-экономического кризиса в Украине наблюдается рост государственного долга и расходов на его обслуживание, что обостряет проблемы увеличения долговой нагрузки на бюджет, обеспечение финансовой и долговой безопасности страны, совершенствования управления государственным долгом.

Результаты исследования дают основание утверждать, что стабилизация ситуации в сфере государственной задолженности и уровня долговой безопасности требует, в первую очередь, совершенствование долговой политики Украины.

Итак, задача, которую сейчас стоит перед правительством Украины, – обеспечить контроль за рисками, связанными с управлением государственным долгом, а также определить планируемые виды долговых инструментов, с помощью которых планируется финансирование госбюджета. Поскольку на данный момент украинская экономика не может обойтись без внешнего кредитования, следует по крайней мере ограничить размеры их поступлений.

Ключевые слова: внешний долг Украины; долговая нагрузка; стратегия управления государственным долгом.

Отримано: 19 березня 2021 р.
Прорецензовано: 24 березня 2021 р.
Прийнято до друку: 26 березня 2021 р.